

11 tot en met 19 oktober 2003

Amfibieën en reptielen in

EXTREMADURA

Jan Van der Voort
Antoon Wolfsstraat 24 bus 1
2900 Schoten België
Tel. : +32.(0)3.658.38.79
jan.vandervoort@tijd.com
Foto's van de auteur

Woensdag 15 oktober: noordflank Sierra de Gredos / omgeving Cacaes Omdat we gisteren al heel wat kilometers op de teller kregen, wordt voor vandaag de keuze gelaten tussen de (verre) uitstap naar de noordflank van de Gredos of een kortere uitstap in de omgeving. Voor de deelnemers aan de Gredosuitstap, met als voornaamste doelsoort de Iberische Berghagedis (*Lacerta (monticola) cyreni*), wordt het "De race tegen de wolk". We vertrekken onder een prachtige herfstzon, maar naarmate we de Sierra naderen, komen dreigende wolken ons tergend traag tegemoet. Na een drie uur durende rit komen we eindelijk aan op onze bestemming. Enkele Spaanse Steenbokken (*Capra pyrenaica hispanica*) verwelkomen ons vanaf de hoge rotsen langs La Plataforma. Het is vrij fris op deze hoogte en er waait een kille bries. We schatten dat we nog net een uurtje zonnearmte hebben vooraleer de wolken de pret definitief zullen bederven, dus gaan we snel op zoek naar de berghagedissen. Die blijken toch vrij lastig te vinden: in eerste instantie moeten we het stellen met een Gladde Slang (*Coronella austriaca*), maar dan komt Tekla met de verlossende boodschap: drie adulten en zes juvenielen in een voor de wind beschut kloofje. In looppas ernaartoe, fototoestel klaar, focussen en... weg zon. Sein voor de hagedissen om meteen in hun schuilplaatsen te verdwijnen. Over dan maar naar amfibieën: in het riviertje blijkt de Spaanse Beekkikker niet echt zeldzaam, en bij stops onderweg terug vinden we nog drie Vuursalamanders (*Salamandra salamandra*) die voor de ondersoort *almanzoris* kunnen doorgaan.

WEERSOMSTANDIGHEDEN

- 12 oktober: Bewolkt tot zwaar bewolkt met buien en enkele opklaringen; max. 20°C; 1-2 Beaufort.
- 13 oktober: Bewolkt met brede opklaringen; max. 22°C; 0-1 Beaufort.
- 14 oktober: Voormiddag bewolkt tot zwaar bewolkt met hevige buien, namiddag brede opklaringen; max. 20°C; 0-1 Beaufort.
- 15 oktober: Zonnig maar bewolking rond het Gredos-massief; op La Plataforma (1900 m boven zeeniveau) max. 15°C; 1-3 Beaufort.
- 16 oktober: Voormiddag bewolkt met kleine opklaringen, namiddag bewolkt met lichte buien; max. 20°C; 0-1 Beaufort.
- 17 oktober: Zonnig tot licht bewolkt; max. 20°C; 0-1 Beaufort.
- 18 oktober: Bewolkt met kleine opklaringen, Pico de Villuercas (vanaf 1 000 m hoogte) mistig, 's avonds lichte regen; max. 21°C; 0-1 Beaufort.
- 19 oktober: Bewolkt met brede opklaringen maar ook soms hevige buien; max. 21°C; 0-1 Beaufort.

Titelpagina: *Malpolon monspessulanus monspessulanus*

boven: *Elaphe scalaris*, onder: *Coronella girondica*

Boven en rechterpagina: *Macroprotodon cucullatus ibericus*

Terug in het hotel worden we verlekkerd met verhalen over waarnemingen van maar liefst vijf Mutsslangen (*Macroprotodon cucullatus*), Grote Trap (*Otis tarda*), Spaanse Keizerarend (*Aquila adalberti*) en Grijze Wouw (*Elanus caeruleus*), maar een (vernieuwde) aanvraag bij de Allerhoogste tot het verkrijgen van de bilocatiegunst blijft ook nu weer onbeantwoord.

Donderdag 16 oktober: naar de Sierra de Guadalupe

Vanmorgen nemen we afscheid van ons hotelletje in Torrejon el Rubio en van de typische dehesa's van Extremadura en zetten koers naar de Sierra de Guadalupe. Natuurlijk leidt Godfried ons langs een paar mooie tussenstops. Op de Puerto de Miravete, een pas van de oude NV over de heuvelrug van Monfragüe, vinden we o.a. een adulte Ribbensalamander (*Pleurodeles walit*) en een pas vervelde (dus glinsterend gekleurde) juveniele Hagedisslang (*Malpolon monspesselanum*). Lunchen doen we bij het stuwmeer van Arrocampo in Almaraz. Vooral voor ornithologen is dit meer interessant, vanwege het voorkomen van de Purperkoet (*Porphyrio porphyrio*), maar ook liefhebbers van amfibieën en

reptielen komen aan hun trekken, met onder meer een piepklein Moors Beekschildpadje (*Mauremys caspica*), vers uit het ei. Verder zien we ook heel wat libellen, met de Purperlibel (*Tritemis annulata*) als meest bijzondere. De eerste overtrekkende Kraanvogels (*Grus grus*) van het najaar zijn een bonus.

In de namiddag arriveren we bij ons hotel in Castañar de Ibor. Een korte verkenning van het pad tegenover het hotel levert de eerste Vuursalamanders van de streek op, zoals we zullen merken zeker niet de laatste.

Vrijdag 17 oktober: Castañar de Ibor Vandaag tot ieders voldoening nagenoeg geen buskilometers. Rijden is soms een minder prettige bijkomstigheid van een natuurreis in een groot gebied als Extremadura (hoewel het scala aan landschappen vaak veel goed maakt). Plaats van het gebeuren ditmaal: het zandweggetje tegenover het hotel langs de Valle de las Calabazas. We gaan al vrij vroeg op pad, om de illustere Wipneusadder (*Vipera latastei*) bij zijn eerste zonnebad te kunnen betrappen. Hierdoor verloopt het eerste deel van de wandeling langs het beschaduwde pad incidentloos, al zullen entomolo-

Boven en onder:
Natrix natrix astreptophora

gen dit betwisten. Wat later in de voormiddag constateren we dat er vandaag vermoedelijk niet genoeg stralingswarmte zal zijn om slangen buiten te lokken, dus worden de zoekinspanningen verlegd naar stapelmuurtjes en rotsblokken. Met het enthousiasme van een meute Engelse beagles wordt het terrein, een olijfboomgaard, doorzocht, waarbij Tekla voor velen de hoofdvogel – lees Wipneusadder – van de reis afschiet door een exemplaar vanonder een houtstapel tevoorschijn te toveren. Na een indrukwekkende fotosessie vervolgen we nog even onze weg tot bij een groepje magistrale Tamme Kastanjabomen (*Castanea sativa*). Met z'n negenen kunnen we net een stam omarmen. Na dit haast Keltisch ritueel keren we terug naar het hotel voor de lunch.

's Middags gaan we naar het bruggetje over de Ibor in Castañar. Een Ijsvogeltje (*Alcedo atthis*) komt in extenso zijn kleurenpracht demonstreren en in het riviertje leven Spaanse Beekkikker (*Rana iberica*) en Iberische Meerkikker (*Rana perezi*) broederlijk naast elkaar. Stilaan beginnen we echter het herpetologisch verzadigingspunt te bereiken, en zo lijkt voor sommigen een dutje langs het kabbelende beekje aantrekkelijker dan nog een kikker erbij. Bij de namid-

dagwandeling in de buurt van het hotel mogen de vijgen- en andere fruitbomen prat gaan op een meer dan gewone belangstelling, hoewel sommigen er toch nog in slagen een paartje Spaanse Watersalamanders (*Triturus boscai*) in waterfase ten tonele te voeren, en ook na het diner genieten waarnemingen van glazen objecten aan de bar de voorkeur. Iedereen kruipt vroeg onder de wol om fit te zijn voor de laatste volledige dag.

Zaterdag 18 oktober: de Sierra de Viejas rond

Voor de eerste uitstap van de dag zoeken we het hogerop: de Pico de Villuercas, het hoogste punt van de Sierra de Guadalupe. De weg ernaartoe kronkelt door een indrukwekkend landschap. Het magistrale effect wordt nog versterkt door de laaghangende wolken die als nevelslierten de hellingen opkruipen. Jammer genoeg beperken deze wolken vanaf ongeveer 1200 m hoogte het zicht tot enkele meters, zodat verder rijden zinloos lijkt. Dan maar een zoekstop in een kastanjabos op lagere hoogte, waar we nog de onvermijdelijke Vuursalamander vinden.

Vervolgens rijden we naar een typische mediterrane biotoop in de omgeving van Berzocana, langs de

Podarcis hispanica

Pelobates cultripipes

westflank van de heuvelrug. Godfried ontdekt al meteen een adulte Parelhagedis (*Timon lepidus*) en kan hem na een scherpe spurt annex snoekduik nog net voor zijn schuilplaats te pakken krijgen. Met een totale lengte van 50 cm een prachtbeest! Neen, niet de grootste hagedis van Europa, dat is immers de Scheltopusik (*Ophisaurus apodus*), maar waarschijnlijk wel de indrukwekkendste. Iets wat dit exemplaar nog wel even wil benadrukken door een demonstratie van zijn bijtkracht in Mai's duim. Er moeten weer heel wat meters film aan geloven, voor we, genietend van het landschap en met hier en daar nog een korte stop, op ons gemak terug richting hotel bollen.

's Avonds na het avondeten mogen we nog genieten van een heerlijk kijkspel onder een miezerige regen. De anders zo elusieve Vuursalamander blijkt opeens in ongelooflijke dichtheden voor te komen. We vinden er zo ongeveer elke twee meter eentje op het bospad tegenover het hotel: dikke vrouwtjes klaar om larven af te zetten, mannetjes op zoek naar een partner, parende koppeltjes en in vrije stijl (want met gebruik van de vier ledematen) worstelende mannetjes. We kunnen duidelijk observeren dat de zoektocht naar wijfjes en het territoriumgedrag ten opzichte van mannelijke concurrenten een hoofdzakelijk visuele bedoening is, waarbij we ons in

dit aarddonker tafereel een (waarschijnlijk wetenschappelijk onbevestigde, maar niettemin relevante) bijkomende functie kunnen inbeelden van de gele fluotekening van de beestjes.

Zondag 19 oktober: terugreis/omgeving

Madrid Hoewel het vliegtuig richting Lage Landen pas 's avonds vertrekt, besluiten we toch al 's ochtends richting Madrid te vertrekken. Zondagavond ontstaan in de omgeving van Madrid namelijk wel eens files door huiswaarts kerende dagjesmensen. Blijkbaar is de afgunst in de Belgische stemmen bij de waarnemingen van de eerste dag niet in dovemansoren terechtgekomen, want iedereen kan zich vinden in een tweede bezoek aan Charos de Camorchusa, een natuurreservaatje speciaal aangelegd voor amfibieën en reptielen, in het P.R. Cuenza Alta de Manzanares. De vroedmeesterpadjes (*Alytes cisternasii*) zijn niet moeilijk terug te vinden, de eitjes klaar om af te zetten. De zwarte larvenogjes zijn al duidelijk zichtbaar. Een adulte Trapslang (*Elaphe scalaris*) is een beloning voor iedereen, en een waardige afsluiter van het logboek. Rond halfnegen nemen we afscheid en komt er een einde aan een op alle vlakken geslaagde reis. De herinneringen en vooral de vele dia's zullen weer zorgen voor een zinvolle invulling van donkere

Boven: *Salamandra salamandra almanzoris*
Onder: *Salamandra salamandra bejarae*

Volgende pagina's:
Pleurodeles waltl

Systematische lijst waargenomen amfibieën en reptielen

1. **VUURSALAMANDER** (*Salamandra salamandra*) – Salamandra común • Drie exemplaren langs noordflank van Sierra de Gredos. De ondersoort van deze exemplaren staat niet vast. Minstens één dier vertoonde veel kenmerken van *S. s. almanzoris*, maar deze ondersoort is waarschijnlijk beperkt tot de grotere hoogten van de Sierra de Gredos (omgeving Cinque Lagunas en Laguna Grande). Algemeen in Sierra de Guadalupe. De vuursalamanders uit de Sierra de Guadalupe worden tot de ondersoort *S. s. bejarana* gerekend.
2. **RIBBENSALAMANDER** (*Pleurodeles waltl*) – Gallipato • Circa tien exemplaren, vooral in landfase, onder stenen bij poeltjes en beekjes in dehesa- en steppegebieden. Eén exemplaar in waterfase in Sierra de Guadalupe.
3. **SPAANSE WATERSALAMANDER** (*Triturus boscai*) – Tritón ibérico • Circa tien exemplaren, zowel in land- als waterfase, vermoedelijk vrij algemeen in diverse biotopen.
4. **DWERMARMERSALAMANDER** (*Triturus pygmaeus*) – Tritón pigmeo • Zes exemplaren, allemaal juvenielen in landfase, telkens gevonden onder stenen bij poeltjes en beekjes in dehesa- en steppegebieden.
5. **VROEDMEESTERPAD** (*Alytes obstetricans boscai*) – Sapo partero común • Twee juvenielen langs de zuidzijde van Sierra de Gredos.
6. **IBERISCHE VROEDMEESTERPAD** (*Alytes cisternasii*) – Sapo partero ibérico • Zeven adulten met eisnoeren in het P.R. Cuenza Alta de Manzanares (omgeving Madrid). Roepende exemplaren in Torrejon el Rubio, enkele doodvondsten door verkeer.
7. **SPAANSE KNOFLOOKPAD** (*Pelobates cultripes*) – Sapo de espuelas • Vijf exemplaren omgeving Torrejon el Rubio.
8. **GEWONE PAD** (*Bufo bufo spinosus*) – Sapo común • Vier exemplaren, waarschijnlijk vrij algemeen in diverse biotopen.
9. **RUGSTREEPPAD** (*Bufo calamita*) – Sapo corredor • Circa 10 exemplaren, waarschijnlijk vrij algemeen in diverse biotopen..
10. **ZUIDEUROPESE BOOMKIKKER** (*Hyla meridionalis*) – Ranita meridional • Vrij algemeen, vaker gehoord dan gezien.
11. **SPAANSE (BEEK)KIKKER** (*Rana iberica*) – Rana patilarga • Vrij algemeen in beekjes en riviertjes Sierra de Gredos en Sierra de Guadalupe.
12. **IBERISCHE MEERKIKKER** (*Rana perezi*) – Rana común • Algemeen, overal aanwezig in de nabijheid van water.
13. **MOORSE BEEKSCHILDPAD** (*Mauremys leprosa*) – Galápago leproso • Vijftien exemplaren, in Rio Almonte en in stuwmeer van Arrocampo Almaraz.
14. **MUURGEKKO** (*Tarentola mauretana*) – Salamanquesa común • Vrij algemeen.
15. **SPAANSE SKINK** (*Chalcides bedriagai*) – Eslizón ibérico • Eén exemplaar in steppegebied omgeving Cáceres.
16. **ROODSTAARTFRANJETEENHAGEDIS** (*Acanthodactylus erythrurus*) – Lagartija colirroja • Twee exemplaren in steppegebied omgeving Cáceres. Twee exemplaren op plateau'tje op zuidflank van Sierra de Gredos.
17. **ALGERIJNSE ZANDLOPER** (*Psammodromus algirus*) – Lagartija colilarga • Algemeen, dagelijks waarnemingen.
18. **SPAANSE ZANDLOPER** (*Psammodromus hispanicus*) – Lagartija cenicienta • Drie exemplaren, zelfde plekken als roodstaartfranjeteeenhagedis.
19. **PARELHAGEDIS** (*Timon lepidus*) – Lagarto ocelado • Juvenielen vrij algemeen, één waarneming adult (Sierra de Guadalupe).
20. **SPAANSE SMARAGDHAGEDIS** (*Lacerta schreiberi*) – Lagarto verdinegro • Twee exemplaren bij riviertje langs zuidflank Sierra de Gredos.
21. **IBERISCHE BERGHAGEDIS** (*Lacerta monticola cyreni*) – Lagartija serrana • Negen exemplaren op La Plataforma, noordflank van Sierra de Gredos.

22. SPAANSE MUURHAGEDIS (*Podarcis hispanica*) – Lagartija ibérica • Algemeen, dagelijks waarnemingen.
23. MOORSE WORMHAGEDIS (*Blanus cinereus*) – Culebrilla ciega • Circa tien exemplaren, telkens gevonden onder stenen in dehesa- en steppegebieden.
24. HOFIJZERSLANG (*Coluber hippocrepis*) – Culebra de herradura • Eén juveniel op 12/10, noordflank heuvel Sanctuario de Monfragüe.
25. GLADDE SLANG (*Coronella austriaca*) – Culebra lisa europea • Eén exemplaar bij La Plataforma in Sierra de Gredos.
26. GIRONDISCHE GLADDE SLANG (*Coronella girondica*) – Culebra lisa meridional • Eén exemplaar en een doodvondst (verkeer), beide in steppegebieden omgeving Cáceres.
27. MUTSSLANG (*Macropododon cucullatus*) – Culebra de cogulla • Vijf exemplaren onder stenen in steppegebied omgeving Cáceres.
28. TRAPSLANG (*Elaphe scalaris*) – Culebra de escalera • Drie juvenielen (doodvondst door verkeer) omgeving Torrejon el Rubio en één adult in het P.R. Cuenza Alta de Manzanares (omgeving Madrid).
29. HAGEDISSLANG (*Malpolon monspessulanus*) – Culebra bastarda • Vrij algemeen, dagelijks waarnemingen, hoofdzakelijk van juvenielen.
30. RINGSLANG (*Natrix natrix astreptophora*) – Culebra de collar • Vijf exemplaren, waarvan één doodvondst (verkeer), telkens in vochtige bosbiotopen in Sierra de Gredos of Sierra de Guadalupe.

ARNOLD, N. & D. OVENDEN, 2002. A Field Guide to the Reptiles and Amphibians of Britain & Europe. HarperCollins Publishers, London. ISBN 0-00-219964-5.

BARBADILLO ESCRIBA, L.J., 1987. La Guía de Incafo de los Anfíbios y Reptiles de la Península Ibérica, Islas Baleares y Canarias. Icafo SA, Madrid. ISBN 84-85389-48-4.

GASC, J.-P. ET AL. (Ed.), 1997. Atlas of Amphibians and Reptiles in Europe. Societas Europaea Herpetologica, Muséum National d'Histoire Naturelle, Paris. ISBN 2-86515-103-4.

GRUBER, U., 1992. Guide des Serpents d'Europe, d'Afrique et du Moyen-Orient. Delachaux et Niestlé SA, Neuchâtel-Paris. ISBN 2-603-00837-4.

NÖLLERT, A. & C. NÖLLERT, 1992. Die Amphibien Europas. Franckh-Kosmos Verlags, Stuttgart. ISBN 3-440-06340-2.

SALVADOR, A. & M. G. PARIS, 2001. Anfíbios Españoles, identificación, historia natural y distribución. Canseco Editores s.l., Talavera de la Reina. ISBN 84-932095-0-3.

SALVADOR, A. & J. M. PLEGUEZUELOS, 2002. Reptiles Españoles, identificación, historia natural y distribución, Canseco Editores s.l., Talavera de la Reina, 2002, ISBN 84-932095-5-4.

SPEYBROECK, J., T. ADRIAENS & V. VANDOMME. Determinatietabel voor de Europese Amfibieën en Reptielen. Jeugdbond voor Natuurstudie en Milieubescherming (JNM), Gent.

KAARTEN

Pneu Michelin, 1998. Carte routière et touristique, Madrid, Castilla-La Mancha, Extremadura, España n°444, 1/400 000. Parijs. ISBN 2-06-700444-1.

SUMMARY

Amphibians and reptiles in Extremadura (Spain), October 11-19, 2003

The author joined a herpetological journey to Extremadura in Spain. The group consisted of eighteen persons and was travelling with two vans. The area is more or less as large as the Netherlands, but less populated. The largest part of this region is occupied by "dehesa", an open mediterranean woodland scenery with cattle-breeding. Moreover there is steppe country, mountains in the north (Sierra de Gredos) and finally hilly country (Sierra de Guadalupe and Monfragüe). Day by day the areas that were visited and the reptiles and amphibians that were seen are described. In total twelve species of amphibians and twenty species of reptiles are found.